

บทที่ 6

กระบวนการปรับปรุงชุมชนและผลกระทบกับชุมชน

บทนี้เป็นการแสดงผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปรับปรุงชุมชนทั้งสองถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับราษฎรและชุมชน รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนหลังจากกระบวนการปรับปรุงชุมชนได้สิ้นสุดลง โดยจะบรรยายกระบวนการ ผล และผลกระทบเปรียบเทียบเป็นประเด็นๆไป

6.1 กระบวนการปรับปรุงชุมชน

6.1.1 กระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุรา

การบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของกระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุรานั้นได้จากการสรุปรวมผลการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆดังนี้

1. การสัมภาษณ์นายวโรภาศ วงศ์จตุรพัฒน์ สถาปนิก กองสถาปัตยกรรม สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร (ภาคผนวก ก : 132-133)
2. การสัมภาษณ์นางมณฑา จำนงทรง เจ้าหน้าที่บริหารงานธุรการ สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (ภาคผนวก ก : 134)
3. การสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชนโรงงานสุร่าจำนวน 14 คริวเรือน (ภาคผนวก ข : 139-155)

ไม่ได้มีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนโรงงานสุร่าเนื่องจากชุมชนดังกล่าวไม่มีผู้นำในระหว่างและหลังกระบวนการรื้อย้ายชุมชน

1. ความเป็นมาของกระบวนการปรับปรุงชุมชน

สืบเนื่องจากแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2536 และการขึ้นทะเบียนพื้นที่อนุรักษ์ทั้งเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2538 ทำให้กรมศิลปากรโดยอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาสามารถทำการบูรณะและปรับปรุงทัศนียภาพโบราณสถานต่างๆทั้งเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ เป็นผลให้บ้านเรือนราษฎรในชุมชนต่างๆที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โบราณสถานหรือกีดขวางทัศนียภาพของโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการเช่าหรือบุกรุกก็ตามจะต้องถูกรื้อย้ายเพื่อให้อุทยานประวัติศาสตร์เข้าบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบโบราณสถานได้

สำหรับราษฎรที่ถูกรื้อย้ายนั้นอุทยานประวัติศาสตร์ได้จัดเตรียมพื้นที่รองรับการรื้อย้ายเพื่อชดเชยให้กับราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนให้มีที่ดินสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัยใหม่นอกจากนี้อุทยานประวัติศาสตร์ยังได้เตรียมเงินค่าชดเชยการรื้อย้ายให้ราษฎรได้ใช้สำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่ดินชดเชย

สำหรับชุมชนโรงงานสุราที่ทำการศึกษานั้นเป็นชุมชนที่เกิดจากราษฎรที่ถูกรื้อย้ายจากโบราณสถานต่างๆมายังพื้นที่รองรับในโรงงานสุราระหว่างปี พ.ศ.2543-2544 จำนวนทั้งสิ้น 64 หน่วย

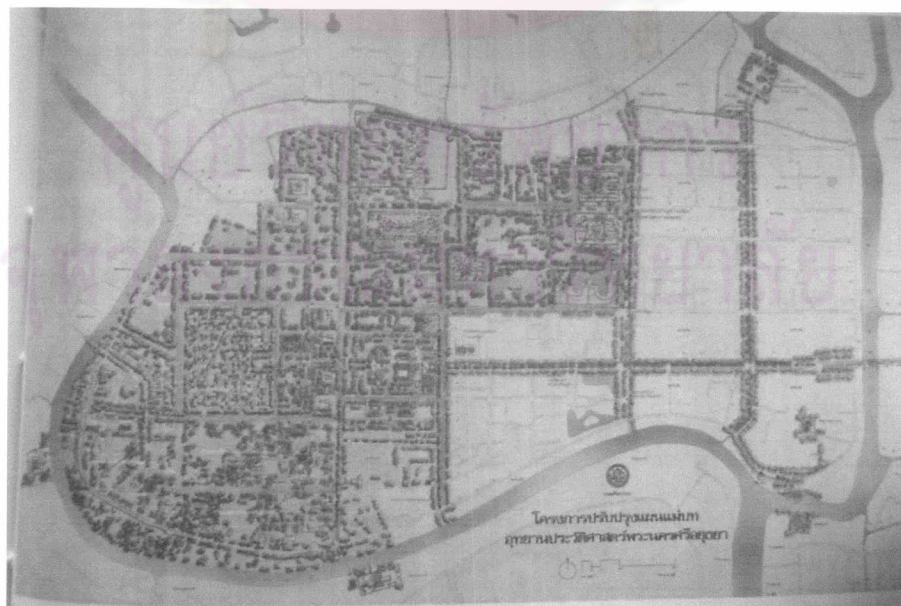
2. กระบวนการปรับปรุงชุมชน

สรุปรวมจากผลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และราษฎรในชุมชน (ภาคผนวก ก : 132-133 และ ภาคผนวก ข : 134)

2.1 การกำหนดพื้นที่ที่จะทำการรื้อย้าย

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นหน่วยงานที่จะทำการกำหนดโบราณสถานที่จะทำการบูรณะและปรับปรุงพื้นที่ในปี พ.ศ.2543 (ภาคผนวก ก : 132-134) ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดพื้นที่ดังนี้

1. พื้นที่อนุรักษ์ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2536
2. ตำแหน่งโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบตามกฎหมาย
3. พื้นที่เชื่อมต่อทางสายตาและทัศนียภาพของโบราณสถาน

รูปที่ 6.1 ผังการปรับปรุงภูมิทัศน์อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
ที่มา : แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

จากพื้นที่ที่กำหนดขึ้นนี้สิ่งปลูกสร้างหรืออาคารที่รุกล้ำพื้นที่ดังกล่าวจะต้องถูกรื้อย้ายออก เพื่อให้สามารถบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์ของโบราณสถานได้ จากนั้นอุทยานประวัติศาสตร์ ร่วมกับกองสถาปัตยกรรม สำนักโบราณคดี กรมศิลปากรจะทำการสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดว่า อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใดบ้างที่จะถูกรื้อย้าย

2.2 การสำรวจพื้นที่ที่จะทำการรื้อย้าย

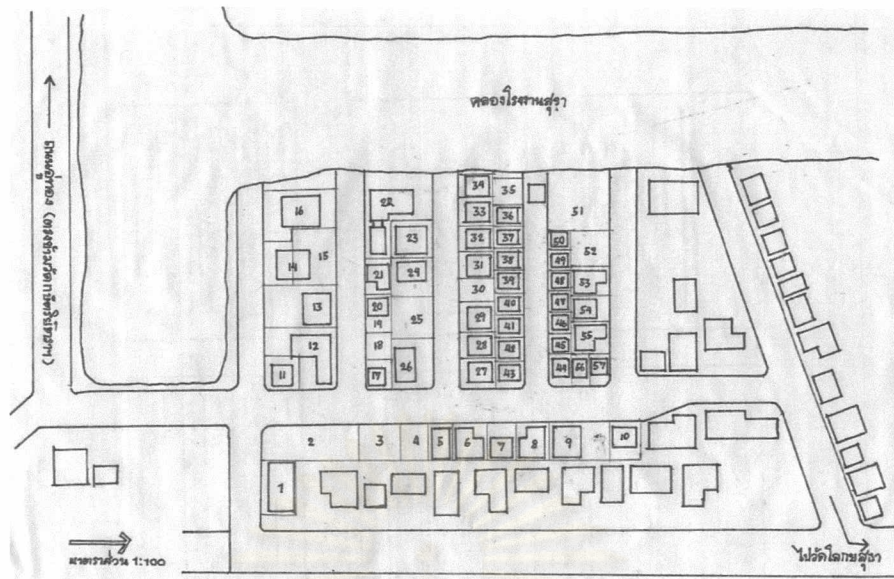
สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์และกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ที่จะดำเนินการปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 สำหรับชุมชนที่จะถูกรื้อย้ายไปยังพื้นที่รองรับใน โรงงานสุรานั้นสำรวจตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2543 เพื่อกำหนดว่าอาคารใดบ้างที่จะถูกรื้อย้าย โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. กำหนดว่าอาคารหลังใดจะถูกรื้อย้าย
2. แจงเรื่องการรื้อย้ายและการชดเชยให้เจ้าของอาคารทราบ
3. บันทึกรายชื่อเจ้าของอาคาร ตรวจสอบสภาพอาคาร ทำรังวัด และถ่ายภาพอาคาร เพื่อใช้สำหรับการกำหนดค่าชดเชย

2.3 การเลือกพื้นที่และการวางผังพื้นที่รองรับการโยกย้าย

หลังจากการสำรวจพื้นที่ชุมชนที่ต้องรื้อย้ายในเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2543 ซึ่งมี จำนวน 64 ครัวเรือนจาก 9 ชุมชน ซึ่งสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์จะทำการคัดเลือกพื้นที่รองรับการโยกย้ายซึ่งได้แก่โรงงานสุรา และทำการพิจารณาขนาดพื้นที่ชดเชยที่ราษฎรแต่ละหลังจะได้ โดยขนาดที่ดินชดเชยพิจารณาตามขนาดที่ดินที่ราษฎรครอบครองอยู่ เมื่อกำหนดขนาดที่ดินแล้วเสร็จจึงส่งข้อมูลดังกล่าวไปยังกองสถาปัตยกรรมเพื่อวางผังและตีราคาค่าชดเชย

การวางผังชุมชนโรงงานสุราดำเนินการโดยกองสถาปัตยกรรมระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2543 การวางผังใช้ออกแบบโดยให้มีถนนกว้าง 14 เมตรยาวตลอดชุมชนและมีถนนซอยขนาดกว้าง 8 เมตรทุกๆ 25 เมตร การแบ่งแปลงที่ดินใช้วิธีเรียงขนาดที่ดินชดเชยตามที่ดินชดเชยที่อุทยานประวัติศาสตร์แจ้งมาโดยเรียงลำดับจากที่ดินขนาดใหญ่ไปเล็กจากถนนซอยที่ 1 ทางด้านใต้ไปยังถนนซอยที่ 5 ทางด้านเหนือของพื้นที่

รูปที่ 6.2 ผังการแบ่งแปลงที่ดินชุมชนโรงงานสุวรา

2.4 การคำนวณเงินชดเชยการรื้อย้าย

การคำนวณเงินค่าชดเชยการรื้อย้ายดำเนินการโดยกองสถาปัตยกรรมโดยคำนวณจากวัสดุที่ใช้ปลูกสร้างบ้านเดิมโดยแบ่งออกเป็น

1. วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ เช่น ไม้ หรือวัสดุแผ่น จะให้ค่าชดเชยครึ่งหนึ่งของราคาตลาดปัจจุบัน
2. วัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ เช่น กระเบื้อง สุขภัณฑ์ หรืออิฐ จะให้ค่าชดเชยเต็มตามราคาตลาดปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังตีราคาพืชพรรณ หรือวัสดุตกแต่งภายนอกอาคารเนื่องจากเป็นรายการที่ราษฎรได้ลงทุนไปแล้วและไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้จึงทำการชดเชยเต็มตามราคาตลาด

เมื่อรวมจำนวนเงินค่าชดเชยทั้งหมด 64 รายแล้วจึงส่งผังพื้นที่รองรับและรายการคำนวณค่าชดเชยการรื้อย้ายไปยังอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อดำเนินการของงบประมาณให้ทันปีงบประมาณ 2544 ซึ่งต้องเสนอเรื่องภายในเดือนกันยายน พ.ศ.2543

2.5 การเสนองบประมาณและขอเอกสารสิทธิการเช่าที่ดิน

เมื่อกองสถาปัตยกรรมวางแผนผังชุมชนและคำนวณเงินค่าชดเชยส่งมายังอุทยานประวัติศาสตร์แล้ว ทางอุทยานจึงดำเนินการจัดทำงบประมาณเพื่อเสนอไปยังสำนักงานอธิบดีกรมศิลปากร เพื่อเสนอให้กระทรวงกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นต้นสังกัดของกรมศิลปากรในสมัยนั้นพิจารณาเพื่อจัดสรรงบประมาณสำหรับเงินค่าชดเชยการรื้อย้ายประมาณ 8,000,000 บาท และงบประมาณสำหรับการปรับปรุงพื้นที่รองรับการโยกย้ายอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งในขั้นตอนนี้ดำเนินการในระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ.2543 และรอรับงบประมาณ

ในขณะเดียวกันอุทยานประวัติศาสตร์ก็เสนอผังการแบ่งที่ดินไปยังกรมธนารักษ์เพื่อขอลิขสิทธิ์การเช่าที่ดินให้กับราษฎร ซึ่งทางอุทยานประวัติศาสตร์ได้เสนอเรื่องดังกล่าวไปยังธนารักษ์พื้นที่พระนครหรือยุครยาดำเนินการตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2544

2.6 การปรับปรุงพื้นที่รองรับการโยกย้าย

ประมาณเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2543 อุทยานประวัติศาสตร์จึงทราบว่าได้งบประมาณเท่าไรและต้องจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้เพียงพอสำหรับปรับปรุงพื้นที่รองรับการโยกย้ายและจ่ายค่าชดเชยให้กับราษฎร

ในการปรับปรุงพื้นที่นั้นอุทยานประวัติศาสตร์จะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปาส่วนภูมิภาค และเทศบาลนคร เพื่อวางระบบสาธารณูปโภคและกำหนดบ้านเลขที่ สำหรับการก่อสร้างนั้นอุทยานประวัติศาสตร์จะดำเนินการจัดหาผู้รับเหมาเพื่อดำเนินการดังกล่าวซึ่งใช้เวลาดำเนินการประมาณ 6 เดือนตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2544

2.7 การจ่ายค่าชดเชยการรื้อย้าย

เมื่อการปรับปรุงพื้นที่รองรับการโยกย้ายเสร็จสิ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2543 อุทยานประวัติศาสตร์จึงเริ่มดำเนินการออกจดหมายเชิญเจ้าของอาคารที่จะถูกรื้อย้ายตามรายชื่อที่ทำสำรวจไว้ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.2544 เพื่อให้มารับเงินค่าชดเชยการรื้อย้ายและรับทราบตำแหน่งและขนาดที่ดินชดเชย แต่จากข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้ยังไม่สามารถรื้อย้ายราษฎรได้พร้อมกันทั้งหมด จำเป็นต้องเลือกรราษฎรที่จะทำการรื้อย้ายให้พอดีกับงบประมาณที่ได้รับ ส่วนราษฎรที่ยังไม่ได้รื้อย้ายนั้นจะต้องรอนงบประมาณในปีถัดไปจึงทำการรื้อย้าย

ค่าชดเชยการรื้อย้ายแบ่งออกเป็น 2 งวด งวดแรกจ่ายให้ครึ่งหนึ่งเมื่อราษฎรมารับทราบตำแหน่งและขนาดที่ดินในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกันยายนและเมื่อรับค่าชดเชยแล้วต้องทำการรื้อถอนอาคารให้เรียบร้อยภายใน 2 เดือนจึงจะได้รับเงินค่าชดเชยส่วนที่เหลือ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าตัวอย่างที่ได้รับค่าชดเชยกลุ่มแรกคือเดือนมิถุนายน พ.ศ.2544 และกลุ่มที่รับค่าชดเชยหลังสุดคือในเดือนธันวาคม พ.ศ.2545 ซึ่งพบว่าค่าชดเชยการรื้อย้ายเป็นงบผูกพันตั้งแต่ปี พ.ศ.2543-2545

2.8 การก่อสร้างที่อยู่อาศัย

ราษฎรเป็นผู้ดำเนินการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยเองโดยอิสระ ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์จะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวทั้งในเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม การเว้นระยะ หรือช่วงระยะเวลาที่ราษฎรจะเข้าทำการก่อสร้าง งบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างได้จากค่าชดเชยการรื้อย้ายหรือแหล่งอื่นที่ราษฎรสามารถหาได้ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของราษฎรเองว่าต้องการขนาดหรือรูปแบบอาคารอย่างไร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทราบว่าราษฎรใช้เวลาในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยประมาณ 4 ถึง 6 เดือน จึงได้เข้าอยู่อาศัยในที่ใหม่ซึ่งในระหว่างก่อสร้างผู้อยู่อาศัยจะหาที่พักชั่วคราวตามความสามารถของแต่ละครัวเรือน หลังการก่อสร้างชาวชุมชนจึงย้ายเข้าอยู่ในที่อยู่อาศัยใหม่โดยกลุ่มแรกที่เข้าอยู่อาศัยชุดแรกประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ.2545 และกลุ่มสุดท้ายเข้าอยู่อาศัยเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2546

ในปัจจุบันนี้ยังมีที่ดินอีก 13 แปลงที่ยังไม่มีการก่อสร้างอาคารเนื่องจากราษฎรผู้เป็นเจ้าของสิทธิ์ยังไม่มีความพร้อมในการเข้ามาก่อสร้างที่อยู่อาศัยและยังอาศัยอยู่ที่อื่นตามความสามารถของราษฎรเอง

2.9 กรรมสิทธิ์ที่ดินและการโอนกรรมสิทธิ์

อุทยานประวัติศาสตร์ได้เสนอเรื่องการเช่าที่ดินของราษฎรให้กับธนารักษ์พื้นที่พระนครศรีอยุธยาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2544 ปัจจุบันกรมธนารักษ์ส่วนกลางรับเรื่องจากธนารักษ์พื้นที่และกำลังพิจารณาการให้เอกสารสิทธิ์การเช่าอยู่

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่งานธุรการสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พบว่าไม่มีการควบคุมการโอนสิทธิ์การอยู่อาศัยให้บุคคลอื่นของราษฎร เนื่องจากเป็นสิทธิ์ของราษฎรแล้วย่อมมีสิทธิ์โอนหรือขายให้บุคคลอื่นได้หากต้องการ

2.10 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ

จากกระบวนการรื้อย้ายชุมชนที่ได้นำเสนอมาพบว่าหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการมากที่สุดคือ หน่วยงานของกรมศิลปากรได้แก่

1. อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
2. กองสถาปัตยกรรม สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

ส่วนหน่วยงานอื่นๆเป็นการให้ความช่วยเหลือในบางเรื่องเท่านั้น โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการแต่อย่างใด ได้แก่

1. เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้กำหนดบ้านเลขที่
2. การไฟฟ้าและการประปาส่วนภูมิภาค พื้นที่พระนครศรีอยุธยา เป็นผู้วางระบบสาธารณูปโภค
3. ฌนารักษ์พื้นที่พระนครศรีอยุธยา เป็นผู้ออกเอกสารสิทธิ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	กองสถาปัตยกรรม	จุฬานาประวัตศาสตร์	ชุมชน	กรมศิลปากร
3-2541	แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์			
6-2541				
9-2541				
12-2541				
3-2542				
6-2542				
9-2542				
12-2542		กำหนดพื้นที่ร้อยห้า		
3-2543	สำรวจและแจ้งเรื่องการร้อยห้า		รับทราบเรื่องการร้อยห้า	
6-2543	ออกแบบผัง	เลือกพื้นที่รองรับ		
9-2543		เสนองบประมาณ		พิจารณางบประมาณ
12-2543		รับงบประมาณ		
3-2544	ขอเช่าที่ดิน	ปรับปรุงพื้นที่		
6-2544				
9-2544		จ่ายค่าเช่า	ร้อยห้าจุดที่ 1	
12-2544			ก่อสร้างที่อยู่อาศัย	
3-2545				
6-2545			จุดที่ 1 เข้าอยู่	
9-2545		จ่ายค่าเช่า	ร้อยห้าจุดที่ 2	
12-2545			ก่อสร้างที่อยู่อาศัย	
3-2546				
6-2546			จุดที่ 2 เข้าอยู่	
9-2546				
12-2546				

รูปที่ 6.3 ขั้นตอนในกระบวนการร้อยห้าชุมชนต่าง ๆ มาสู่ชุมชนโรงงานสุรา

6.1.2 ชุมชนอาคารสงเคราะห์

การบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของกระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุรานั้นได้จากการสรุปรวมผลการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆดังนี้

1. การสัมภาษณ์นายันทพล ยินดีคุณ สถาปนิกชุมชน (ภาคผนวก ก : 135)
2. การสัมภาษณ์นายเจริญ ชันธุจี ประธานสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชนอาคารสงเคราะห์ (ภาคผนวก ก : 137-138)
3. การสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชนโรงงานสุร่าจำนวน 14 ครั้วเรือน (ภาคผนวก ค : 156-177)

1. ความเป็นมาของกระบวนการปรับปรุงชุมชน

สรุปรวมจากผลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และราษฎรในชุมชน (ภาคผนวก ก : 135-138 และ ภาคผนวก ค : 156-177)

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยาทำให้ชุมชนอาคารสงเคราะห์ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยโดยเทศบาลนครไม่ต่อสัญญาเช่าที่ดินให้กับชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 และมีข่าวว่าเทศบาลนครได้ให้โรงเรียนวัดจีนใช้พื้นที่ของชุมชนสำหรับก่อสร้างอาคารเรียน แต่ยังไม่มีการดำเนินงานใดๆแต่ราษฎรก็รู้สึกว่าคุณเองไม่มีความมั่นคงและเสี่ยงต่อการถูกไล่อื้อ

ในปี พ.ศ.2541 มีการสนับสนุนให้ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนซึ่งผู้นำชุมชนอาคารสงเคราะห์ก็ได้ให้ความสนใจมากประกอบกับเทศบาลนครให้การสนับสนุนจึงเชิญเจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมาให้ความรู้และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนอาคารสงเคราะห์ขึ้น

ปี พ.ศ.2543 การเคหะแห่งชาติให้งบประมาณปรับปรุงสาธารณูปโภคชุมชนแก่เทศบาลเพื่อคัดเลือกชุมชนที่มีความเหมาะสมที่จะได้งบประมาณนี้ซึ่งเทศบาลเลือกชุมชนอาคารสงเคราะห์ซึ่งในขณะนั้นกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนมีทุนสะสมมากพอสมควรและต้องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนอยู่แล้ว ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวมีสถาปนิกชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเข้ามาปฏิบัติงานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

ชุมชนได้ขอความช่วยเหลือจากสถาปนิกชุมชนเพื่อทำแผนการปรับปรุงชุมชนเพื่อใช้งบประมาณของการเคหะแห่งชาติ แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่หมดทั้งชุมชนโดยใช้เงินกู้จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนร่วมด้วย ซึ่งเริ่มดำเนินการปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2546

2. กระบวนการปรับปรุงชุมชน

สรุปรวมจากผลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และราษฎรในชุมชน (ภาคผนวก ก : 135-138 และ ภาคผนวก ค : 156-177)

2.1 การรวมกลุ่มออมทรัพย์

ผู้นำชุมชนได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการทำกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนผ่านสื่อโทรทัศน์จึงเกิดความ ต้องการให้ชุมชนอาคารสงเคราะห์ได้มีกลุ่มออมทรัพย์บ้าง จึงได้ขอให้เทศบาลนครจัดดูงาน สหกรณ์เครดิตยูเนียน แต่ยังไม่เข้าใจระบบสหกรณ์ดังกล่าว เทศบาลจึงจัดให้ดูงานอีกครั้งที่ชุมชน พระสุบิน จังหวัดตราด และชุมชนเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จังหวัดปราจีนบุรี ที่จัดตั้งกลุ่มออม ทรัพย์โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนซึ่งมีรูปแบบที่ง่ายกว่า เทศบาลนครจึงเชิญเจ้าหน้าที่จาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมาบรรยายเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ที่เทศบาลนครและได้จัดทะเบียน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนอาคารสงเคราะห์เป็นกลุ่มแรกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนอาคารสงเคราะห์เริ่มรับสมัครสมาชิกเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2541 มีสมาชิก 86 คนจาก 200 คนทั้งชุมชนโดยให้สินเชื่อก่อสมาชิก 5 เท่าของเงินที่ออกกับ กลุ่มโดยส่วนใหญ่เป็นการให้เงินกู้สำหรับการประกอบอาชีพโดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ซึ่งถือว่าต่ำในขณะนั้น จึงทำให้กลุ่มออมทรัพย์ขยายตัวจนครบทุกครัวเรือนในชุมชนและสามารถเรียก ประชุมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้ซึ่งเท่ากับเป็นการเรียกประชุมราษฎรทั้งชุมชน

2.2 การเริ่มดำเนินการปรับปรุงชุมชนอาคารสงเคราะห์

ในปี พ.ศ.2543 การเคหะแห่งชาติมีงบประมาณปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนจำนวน 2,640,000 บาทผ่านทางเทศบาลนครซึ่งได้ตัดสินใจว่าจะให้งบประมาณนี้แก่ชุมชนอาคาร สงเคราะห์เพื่อใช้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน ในขณะนั้นกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนอาคารสงเคราะห์ มีเงินสะสมอยู่ 480,000 บาทซึ่งในที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์สมาชิกต้องการให้ใช้งบประมาณนี้เพื่อ ทำให้ชุมชนดีขึ้นประกอบกับงบประมาณดังกล่าวทำให้ชุมชนมีกำลังมากพอสำหรับการปรับปรุง สภาพแวดล้อมของชุมชนทั้งหมด

ในขณะเดียวกันได้มีสถาปนิกชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเข้ามาติดต่อเพื่อ ช่วยเหลือในการวางแผนสภาพแวดล้อมของชุมชนใหม่ ซึ่งได้มีการเรียกประชุมสมาชิกกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อหารือเกี่ยวกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมซึ่งสมาชิกต้องการให้การปรับปรุงนี้ได้รับ ประโยชน์ถึงลูกหลาน และการปรับปรุงต้องมีบ้านเรือนของสมาชิกบางรายต้องถูกรื้อเพื่อวางระบบ สาธารณูปโภคอยู่แล้ว จึงเห็นว่าควรจะรื้อที่อยู่อาศัยเดิมทั้งชุมชนออกแล้วสร้างใหม่จึงจะดีกว่า และได้ประโยชน์จากงบประมาณที่ได้เต็มที่

จากความต้องการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งชุมชนนี้ต้องใช้เวลาวางแผนและทำโครงการมากขึ้นจึงต้องมีการประสานงานกับการเคหะแห่งชาติเพื่อให้เปลี่ยนรูปแบบของงบประมาณจากงบประมาณเป็นงบผูกพันปี พ.ศ.2543 โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นผู้เจรจากับการเคหะแห่งชาติซึ่งก็ได้รับความเห็นชอบเพราะต้องการให้โครงการดังกล่าวเป็นผลงานชิ้นใหญ่ของทั้งสองหน่วยงาน

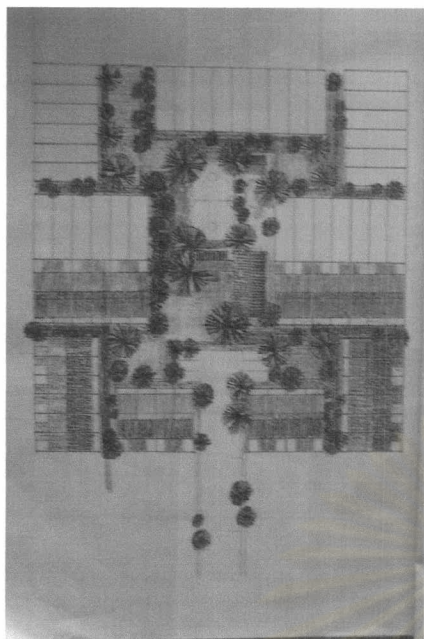
2.3 การพิจารณาจำนวนสิทธิ

ในที่ประชุมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สถาบันชุมชนได้เสนอให้หาตัวแทนจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 3 กลุ่มเพื่อแบ่งพื้นที่สำรวจจำนวนผู้ที่ต้องการสิทธิในที่อยู่อาศัยใหม่ซึ่งได้ทั้งหมด 66 สิทธิแต่มีสมาชิก 2 คริวเรือนที่ขอสถานะสิทธิ และมีผู้สมาชิกขอสิทธิเพิ่ม 2 สิทธิซึ่งต้องชี้แจงเหตุผลกับที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้ทั้งชุมชนยินยอม รวมจำนวนสิทธิซึ่งก็คือจำนวนอาคารที่อยู่อาศัยแล้วมีจำนวนทั้งหมด 66 หลัง

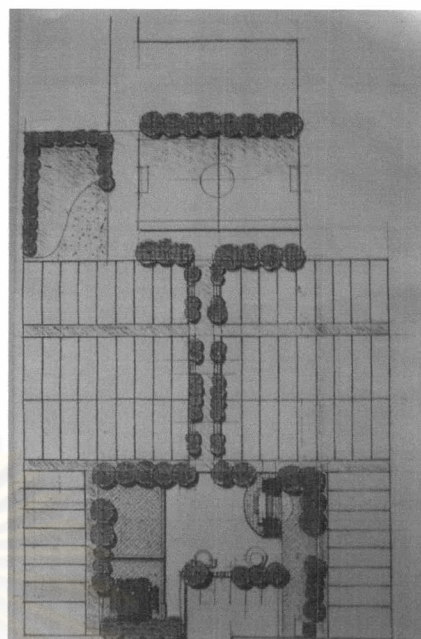
2.4 การวางผังชุมชน

การออกแบบผังชุมชนนั้นสถาบันชุมชนได้ดึงตัวแทนราษฎรจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 3 กลุ่มเพื่อให้เป็นตัวแทนออกแบบวางผังชุมชนหากราษฎรคนไหนมีความเห็นอะไรให้ไปแจ้งต่อตัวแทนทั้ง 3 กลุ่มซึ่งจะวางผังตามความต้องการดังกล่าวแล้วนำมาเสนอในที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ต่อไป

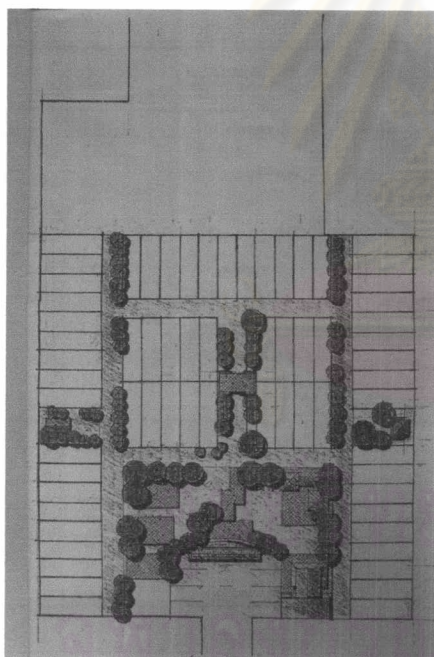
เมื่อตัวแทนแต่ละกลุ่มเสนอแบบต่อที่ประชุม ผังชุมชนทั้ง 3 แบบจะถูกวิจารณ์ถึงข้อดีข้อเสียทั้งหมดจากสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งจะทำให้สถาบันชุมชนสามารถเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้ เมื่อนำแบบของตัวแทน 3 แบบมาจัดทำแบบสถาปัตยกรรมสถาบันชุมชนได้เสนอแบบเพิ่มขึ้นอีก 2 แบบซึ่งได้เอาข้อดี ความต้องการของชุมชนที่อยู่ในแบบของตัวแทนมารวมกันและลบข้อเสียที่แบบทั้ง 3 มี จากนั้นจึงนำแบบทั้ง 5 ชุดเสนอกับที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งที่ประชุมได้เลือกแบบของสถาบันแบบหนึ่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นผังชุมชนใหม่

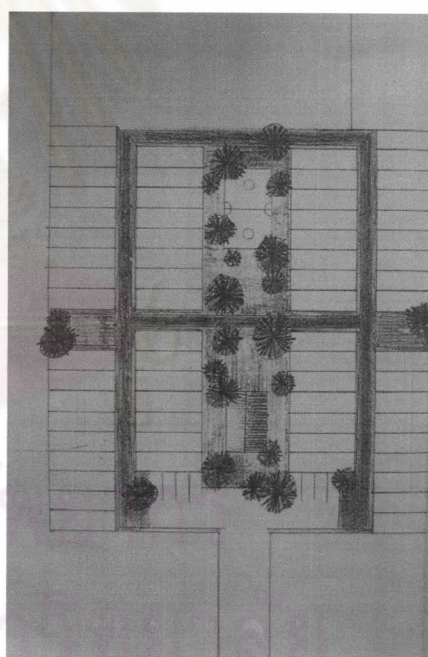
รูปที่ 6.4 แบบผังชุมชนของตัวแทนกลุ่มที่ 1

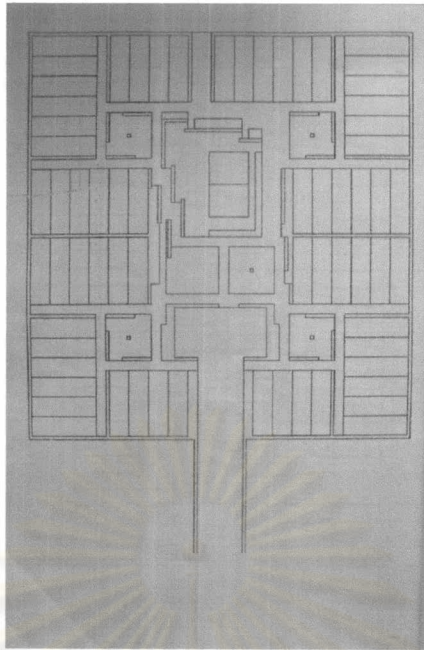
รูปที่ 6.5 แบบผังชุมชนของตัวแทนกลุ่มที่ 2

รูปที่ 6.6 แบบผังชุมชนของตัวแทนกลุ่มที่ 3

รูปที่ 6.7 แบบผังชุมชนของสถาปนิก 1

รูปที่ 6.8 แบบผังชุมชนของสถาปนิกชุมชน 2 ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นผังชุมชนใหม่

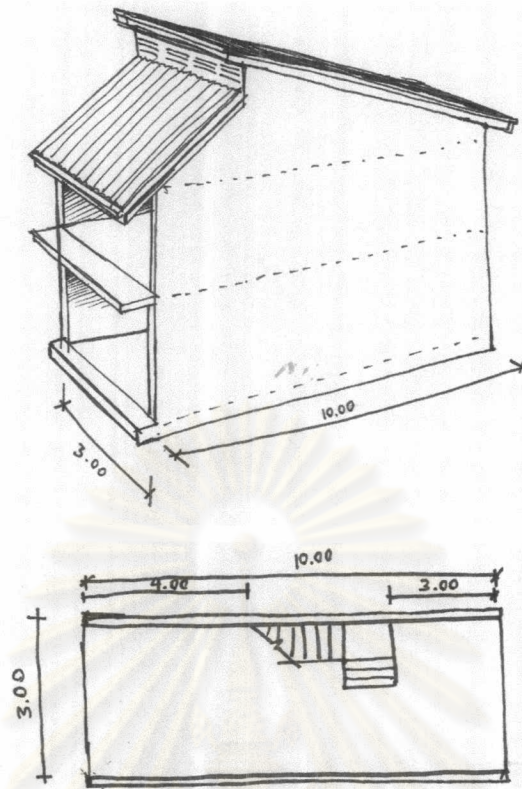
ในการเลือกตำแหน่งบ้านของแต่ละครัวเรือนนั้นหลังจากที่ได้ผังรวมของชุมชนแล้ว ได้ตีตีประกาศไว้ที่ชุมชนโดยให้ราษฎรในชุมชนจับกลุ่มกันมาเลือกตำแหน่งบ้านที่ตนเองต้องการ และให้ราษฎรตกลงกันว่าต้องการจะอยู่จุดใดในผังชุมชนใหม่และลงชื่อไว้ในผังดังกล่าว

2.5 การออกแบบที่อยู่อาศัยใหม่

จากผังและความต้องการของราษฎรในชุมชนมีจำนวนสิทธิ์ 64 รายแต่มีแปลงที่อยู่อาศัย 66 แปลงซึ่งต้องการอาคาร 64 แปลง เนื่องจากมีราษฎร 2 รายที่ขอเพียงสิทธิ์ในที่ดินแต่ไม่ต้องการอาคารเนื่องจากคาดว่าตนเองไม่สามารถผ่อนส่งค่าที่อยู่อาศัยได้

สถาปนิกชุมชนจึงออกแบบอาคารอีก 64 แปลงที่เหลือออกมาเป็นอาคารแถวปูนหน้ากว้าง 3 เมตรลึก 10 เมตรซึ่งเป็นขนาดเดียวกับที่อยู่อาศัยเดิมของชุมชนแต่เพิ่มความสูงเป็น 2 ชั้นครึ่ง โดยเว้นผนังด้านหน้าและด้านหลังไว้เพื่อให้ใช้วัสดุของบ้านเดิมมาใช้ก่อสร้างในส่วนดังกล่าว

จากขนาดและจำนวนที่อยู่อาศัยราษฎรได้จัดหาผู้รับเหมาก่อสร้างกันเองโดยสถาปนิกชุมชนจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วม โดยผู้รับเหมาก่อสร้างจะเสนอราคาค่าก่อสร้างกับที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ซึ่งผู้รับเหมาที่เสนอราคาต่ำที่สุดเสนอค่าก่อสร้างเฉพาะที่อยู่อาศัยประมาณ 5,000,000 บาท โดยตีราคาที่อยู่อาศัยหลังริม 93,000 บาทและหลังกลาง 80,000 บาท

รูปที่ 6.9 อาคารต้นแบบชุมชนอาคารสงเคราะห์

2.6 งบประมาณที่ใช้ในการปรับปรุงชุมชน

งบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของชุมชนใช้เงินกู้จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนโดยคำนวณวงเงินสินเชื่อจากเงินออมทรัพย์ที่ชุมชนมีอยู่ซึ่งต้องมีร้อยละ 10 ของวงเงินที่ต้องการ สำหรับชุมชนอาคารสงเคราะห์มีเงินสะสมอยู่ 485,000 บาทจึงได้วงเงินกู้ 4,850,000 บาท และเพื่อวงเงินสำหรับการเปลี่ยนแปลงราคาวัสดุก่อสร้างอีกร้อยละ 15 รวมทั้งหมดชุมชนได้วงเงินกู้ 5,200,000 บาท เมื่อนำเงินสินเชื่อรวมกับเงินสะสมที่ชุมชนมีอยู่รวมเป็นเงินงบประมาณทั้งหมดประมาณ 6,000,000 บาท สำหรับการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่

แต่จากระเบียบของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนซึ่งจะไม่ให้สินเชื่อรายย่อยทำให้ราษฎรในชุมชนต้องรวมตัวกันเป็นสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์เมื่อประมาณเดือนเมษายน พ.ศ.2544

ในส่วนของสภาพแวดล้อมชุมชนซึ่งงบประมาณผูกพันปี พ.ศ.2543 ของการเคหะแห่งชาติ จำนวน 2,640,000 บาท

2.7 การก่อสร้างที่อยู่อาศัย

การก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์ดำเนินการโดยผู้รับเหมาก่อสร้างซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์ โดยก่อสร้างเพียงโครงสร้างของอาคารได้แก่ผนังด้านข้าง พื้น หลังคาและบันได ส่วนการตกแต่งและผนังด้านด้านและหลังให้ราษฎรเป็นผู้ก่อสร้างเองจากวัสดุของที่อยู่เดิม

การก่อสร้างเริ่มเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2544 แล้วเสร็จอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546 ในระหว่างการก่อสร้างราษฎรในชุมชนได้ย้ายไปอยู่ในพื้นที่อยู่อาศัยชั่วคราวที่ทางเทศบาลนครได้เตรียมไว้ให้บริเวณหลังชุมชนตรอกขนมถ้วยไม่ห่างจากที่ตั้งชุมชนนัก โดยใช้วัสดุที่รื้อออกจากที่อยู่อาศัยเดิมมาก่อสร้างเป็นบ้านพักชั่วคราว

ในส่วนของกรก่อสร้างผนังด้านหน้าและหลังที่ให้ราษฎรใช้วัสดุเดิมในการต่อเติมนั้นไม่สามารถทำได้เนื่องจากวัสดุเดิมใช้ก่อสร้างที่อยู่ชั่วคราวแล้วได้รับความเสียหายมากไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ตามแผน มีราษฎรจำนวน 53 หลังจาก 64 หลังต้องการขอวงเงินกู้เพิ่มขึ้นเพื่อทำผนังและตกแต่งดังกล่าวซึ่งทางสหกรณ์ยังมีงบประมาณเหลือจึงให้วงเงินกู้เพิ่มหลังละ 20,000 บาท

2.8 ภาระผูกพันจากกระบวนการ

สหกรณ์ได้เงินกู้จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 แล้วปล่อยกู้ต่อให้กับราษฎรในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 ส่วนต่างเก็บไว้เป็นเงินกองกลางของสหกรณ์ การผ่อนชำระเงินกู้ของราษฎรในชุมชนต้องชำระจำนวน 180 งวดตลอดระยะเวลา 15 ปี มีอยู่ 4 อัตรา

1. กรณีบ้านไม่ขอวงเงินเพิ่ม หลังริมผ่อนส่งเดือนละ 720 บาท
2. กรณีบ้านไม่ขอวงเงินเพิ่ม หลังกลางผ่อนส่งเดือนละ 620 บาท
3. กรณีบ้านขอวงเงินเพิ่ม หลังริมผ่อนส่งเดือนละ 890 บาท
4. กรณีบ้านขอวงเงินเพิ่ม หลังกลางผ่อนส่งเดือนละ 790 บาท

นอกจากนี้ราษฎรในชุมชนต้องชำระค่าหุ้นสหกรณ์อีกเดือนละ 50 บาท

2.9 กรรมสิทธิ์ที่ดินและการโอนกรรมสิทธิ์

สหกรณ์ชุมชนได้ประสานงานกับเทศบาลนครให้เป็นตัวแทนเสนอเรื่องการขอเช่าที่ดินให้กับกรมธนารักษ์พื้นที่พระนครศรีอยุธยาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2544 แต่เนื่องจากการ

ดำเนินการปรับปรุงชุมชนของชุมชนอาคารสงเคราะห์ที่ดำเนินการไปแล้วนั้นผิดระเบียบกรมธนารักษ์หลายข้อจึงยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของกรมธนารักษ์ที่ส่วนกลาง

เมื่อได้สัญญาเช่าที่ดิน สิทธิการเช่านั้นจะเป็นของสหกรณ์ชุมชนอาคารสงเคราะห์และให้ราษฎรเช่าช่วงอีกครั้งหนึ่ง หากราษฎรต้องการย้ายออกทางสหกรณ์ก็คือเงินค่าหุ้นที่จ่ายมาแล้ว และเงินที่ออมทรัพย์อยู่กับกลุ่มออมทรัพย์คืนให้ ส่วนที่อยู่อาศัยนั้นสหกรณ์จะเป็นผู้พิจารณาหาผู้เหมาะสมมาอยู่ต่อไป ส่วนเงินที่ยังค้างชำระอยู่ผู้เช่าใหม่จะเป็นผู้ชำระแทนต่อไป

2.10 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ

จากกระบวนการรื้อย้ายชุมชนที่ได้นำเสนอมาพบว่าหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการมากที่สุดคือ กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ชุมชนอาคารสงเคราะห์ ส่วนหน่วยงานอื่นๆ เป็นการให้ความช่วยเหลือในเรื่องเกี่ยวกับความรู้และเทคนิคในระหว่างกระบวนการ

โดยรวมแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรื้อย้ายชุมชนนี้ประกอบด้วย

1. กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์
2. สถาบันกสิกรรม
3. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
4. การเคหะแห่งชาติ
5. เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	สถาปนิก	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	ชุมชน	เทศบาลนคร+
3-2541		อบรมความรู้การออมทรัพย์		ประสานงาน
6-2541			ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน	
9-2541				
12-2541				
3-2542				
6-2542				
9-2542				
12-2542				
3-2543				
6-2543		การทํากองการ	เงินสะสม 500,000 บาท	งบประมาณชุมชน
9-2543	ช่วยวางผัง		วางผังชุมชน	
12-2543			เสนอขอสินเชื่อ	
3-2544		ให้สินเชื่อ	ตั้งสหกรณ์ชุมชน	
6-2544	ช่วยแนะนำ		หาผู้ร่วมทุน	ขอเช่าที่ดิน
9-2544				ออกบ้านผลขี้
12-2544				
3-2545			ก่อสร้าง	
6-2545				
9-2545				
12-2545			เริ่มกลับเข้าอยู่อาศัย	
3-2546				
6-2546				
9-2546		ใช้เงินกู้เป็นเวลา 15 ปี	ผ่อนชำระเงินกู้กับสหกรณ์	
12-2546				

รูปที่ 6.10 กระบวนการปรับปรุงชุมชนอาคารสงเคราะห์

6.2 ผลของกระบวนการปรับปรุงชุมชน

6.2.1 ชุมชนโรงงานสุรา

อุทยานประวัติศาสตร์สามารถร้อยร้อยย้ายราษฎรออกจากพื้นที่และเข้าบูรณะปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโบราณสถานได้สำเร็จตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้สำเร็จตามงบประมาณและเป้าหมายของกระบวนการ

ราษฎรได้มีที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยและมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ถึงแม้ว่าขนาดที่ดินขุดเซยจะมีขนาดลดลงอย่างมากก็ตาม

ตัวอย่าง	ขนาดที่ดิน เดิม (ตารางวา)	ขนาดที่ดิน ขุดเซย (ตารางวา)	ขนาดบ้าน เดิม (ตารางเมตร)	ขนาดบ้าน ใหม่ (ตารางเมตร)	เงินค่าขุดเซย (บาท)	ค่าก่อสร้างที่ อยู่อาศัย (บาท)
RS1	20	20	na	100	60,000	120,000
RS2	1,600	40	na	200	280,000	480,000
RS3	200	20	na	120	130,000	400,000
RS4	na	20	na	100	-	400,000
RS5	100	30	na	70	260,000	200,000
RS6	800	60	na	150	240,000	450,000
RS7	200	70	na	200	200,000	500,000
RS8	100	70	na	200	200,000	400,000
RS9	60	30	na	160	120,000	na
RS10	Na	20	na	80	-	200,000
RS11	Na	20	na	80	-	100,000
RS12	Na	20	na	80	70,000	160,000
RS13	15	15	na	60	-	100,000
RS14	40	20	na	50	47,000	47,000

ตารางที่ 6.1 ตารางเปรียบเทียบขนาดที่ดินและพื้นที่ใช้สอย เงินค่าขุดเซยและค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัย

6.2.2 ชุมชนอาคารสงเคราะห์

จากเป้าหมายครั้งแรกที่มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารสงเคราะห์ที่ต้องการให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นถึงรุ่นลูกหลานนั้นประสบความสำเร็จ ราษฎรได้มีที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยและมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยขนาดของที่อยู่อาศัยมีขนาดใหญ่ขึ้นมาก

ตัวอย่าง	ขนาดที่อยู่อาศัยเดิม (ตารางเมตร)	ขนาดที่อยู่อาศัยใหม่ (ตารางเมตร)	ค่าก่อสร้าง (บาท)
AS1	30	75	80,000
AS2	30	75	100,000
AS3	na	75	90,000
AS4	30	75	80,000
AS5	30	75	80,000
AS6	30	75	100,000
AS7	30	75	80,000
AS8	na	75	100,000
AS9	30	75	na
AS10	30	75	100,000
AS11	30	75	80,000
AS12	na	75	80,000
AS13	na	75	100,000
AS14	30	75	80,000
AS15	30	75	90,000
AS16	na	150	200,000
AS17	na	150	200,000
AS18	na	75	80,000
AS19	30	75	80,000
AS20	na	75	80,000

ตารางที่ 6.2 การเปลี่ยนแปลงขนาดที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์

ขนาดที่ดิน / พื้นที่ใช้สอย	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
เล็กลงมากกว่า 50%	0
เล็กลง 10-50%	4
เท่าเดิม	1
ใหญ่ขึ้น 10-50 %	2
ใหญ่ขึ้นมากกว่า 50%	13
รวม	20

ตารางที่ 6.3 การเปลี่ยนแปลงขนาดที่อยู่อาศัยชุมชนอาคารสงเคราะห์

นอกจากนี้กระบวนการยังพัฒนาให้กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาขึ้นเป็นสหกรณ์ชุมชนอาคารสงเคราะห์ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนและแหล่งทุนของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและบริหารจัดการตนเองได้

6.3 ผลกระทบจากกระบวนการรื้อย้าย

สรุปรวมจากผลการสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชน (ภาคผนวก ข : 139-155 และภาคผนวก ค : 156-177)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นผลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในชุมชนจำนวน 14 ตัวอย่างหรือร้อยละ 30 ของจำนวนราษฎรที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนจริง โดยแบ่งออกเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมซึ่งเป็นผลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ถึงแม้ว่ากระบวนการดังกล่าวจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของกระบวนการดังกล่าวมาแล้ว แต่กระบวนการนั้นก็ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่ถูกรื้อย้ายด้วย จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ผลดังนี้

6.3.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ

1. การเปลี่ยนแปลงขนาดที่อยู่อาศัย

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าขนาดที่ดินขดเชยของชุมชนอาคารสงเคราะห์มีขนาดเล็กลงจากเดิมมาก มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงขนาดที่ดิน

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ ขนาดที่อยู่อาศัยมีขนาดใหญ่ขึ้นเกือบเท่าตัว เนื่องจากมีการเพิ่มจำนวนชั้นทำให้ขนาดที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงขนาดที่ดิน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
เล็กลงมากกว่า 50%	9	70%	0	0%
เล็กลง 10-50%	2	15%	4	20%
เท่าเดิม	2	15%	1	5%
ใหญ่ขึ้น 10-50 %	0	0%	2	10%
ใหญ่ขึ้นมากกว่า 50%	0	0%	13	65%
รวม	13	100%	20	100%

ตารางที่ 6.4 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขนาดที่ดิน

2. ราคาที่อยู่อาศัย

ชุมชนโรงงานสุรา ราคาค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ พบว่าราคาค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่กระจายตัวอยู่ระหว่าง 50,000-500,000 บาท โดยราคาเฉลี่ยรวมของที่อยู่อาศัยเท่ากับ 300,000 บาท

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ ราคาค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ พบว่าราคาค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ เนื่องจากเป็นการก่อสร้างที่อยู่ที่เหมือนกันหมดทั้งชุมชน ราคาค่าก่อสร้างจึงอยู่ในช่วงเดียวกันทั้งชุมชนคือประมาณ 100,000 บาท

ราคาที่อยู่อาศัย (บาท)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
น้อยกว่า 50,000	0	0%	0	0%
50,000-100,000	4	29%	19	100%
100,000-300,000	5	36%	0	0%
300,000-500,000	4	29%	0	0%
500,000-1,000,000	1	7%	0	0%
มากกว่า 1,000,000	0	0%	0	0%
รวม	14	100%	19	100%

ตารางที่ 6.5 เปรียบเทียบราคาที่อยู่อาศัย

2 การใช้งานที่อยู่อาศัย

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์ราษฎรกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่มีการใช้งานที่อยู่อาศัยเหมือนเดิมแม้ว่าจะเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ แต่ราษฎรเป็นผู้ออกแบบและก่อสร้างที่อยู่อาศัยเองทั้งหมด

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์ราษฎรกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าการใช้งานที่อยู่อาศัยดีขึ้นจากเดิมมากเนื่องจากขนาดที่อยู่อาศัยใหญ่ขึ้นกว่าเดิมมากกว่า 2 เท่า

การใช้งานที่อยู่อาศัย	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่งลง	4	29%	0	0%
เท่าเดิม	8	57%	3	15%
ดีขึ้น	2	14%	17	85%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.6 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้งานที่อยู่อาศัย

3. การเปลี่ยนแปลงในด้านสภาพแวดล้อม

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าสภาพแวดล้อมแย่งลงเป็นกลุ่มที่เดิมมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองและมีพื้นที่สวนมากและร่มรื่นจึงเห็นว่าในชุมชนใหม่มีสภาพแวดล้อมแย่งลงกว่าเดิมเพราะไม่มีพื้นที่สวนหรือต้นไม้รวมทั้งสภาพชุมชนที่แออัดกว่าเดิม

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าสภาพแวดล้อมดีขึ้นนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นราษฎรที่รื้อย้ายมาจากชุมชนบุกรุกพื้นที่โบราณสถานและไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน สภาพชุมชนเดิมมีความหนาแน่น เมื่อย้ายมาอยู่ในชุมชนใหม่ที่มีถนนกว้างขวางกว่าเดิมทำให้สภาพแวดล้อมดูไม่แออัดจึงเห็นว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนใหม่ดีขึ้นกว่าเดิม

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็นว่าสภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้นจากเดิมมากเนื่องจากแต่เดิมชุมชนอาคารสงเคราะห์เป็นชุมชนแออัดแต่ปัจจุบันมีที่โล่งมากและมีลานกิจกรรมไว้สำหรับชุมชน

สภาพแวดล้อมชุมชน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่งลง	5	36%	0	0%
เท่าเดิม	2	14%	0	0%
ดีขึ้น	7	50%	20	100%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.6 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

โดยรวมแล้วการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพซึ่งเป็นผลกระทบจากกระบวนการของชุมชนอาคารสงเคราะห์ดีกว่าของชุมชนโรงงานสุรา ทั้งในเรื่องขนาดพื้นที่ใช้สอย การใช้งานที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม และมีราคาถูกกว่าราคาที่อยู่อาศัยชุมชนโรงงานสุรา

6.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

1. การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ รายได้ และการเดินทาง

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ รวมทั้งรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเลย รวมทั้งการเดินทางไปยังแหล่งงานหรือสาธารณูปการทั้งในด้านเวลาและระยะทางมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ รวมทั้งรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งการเดินทางไปยังแหล่งงานหรือสาธารณูปการทั้งในด้านเวลาและระยะทางไม่มีเนื่องจากชุมชนอาคารสงเคราะห์ไม่มีการย้ายที่ตั้งของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน (บาท)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
ลดลงมากกว่า 30%	0	0%	1	5%
ลดลงไม่เกิน 30%	1	7.5%	0	0%
เท่าเดิม	11	85%	18	90%
เพิ่มขึ้นไม่เกิน 30%	1	7.5%	1	5%
เพิ่มขึ้นมากกว่า 30%	0	0%	0	0%
รวม	13	100%	20	100%

หมายเหตุ ตัวอย่างหมายเลข RS13 ไม่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้

ตารางที่ 6.7 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงระยะทาง	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
เพิ่มขึ้นมากกว่า 5 กิโลเมตร	0	0%	0	0%
เพิ่มขึ้นไม่เกิน 5 กิโลเมตร	2	14%	0	0%

การเปลี่ยนแปลงระยะทาง	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
เท่าเดิม	11	79%	20	100%
ลดลงไม่เกิน 5 กิโลเมตร	1	7%	0	0%
ลดลงเกินกว่า 5 กิโลเมตร		0%	0	0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.8 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระยะทางเข้าถึงแหล่งงานและสาธารณูปการ

การเปลี่ยนแปลงระยะเวลา	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
เพิ่มขึ้นมากกว่า 30 นาที	0	0%	0	0%
เพิ่มขึ้นไม่เกิน 30 นาที	1	7%	0	0%
เท่าเดิม	12	86%	20	100%
ลดลงไม่เกิน 30 นาที	1	7%	0	0%
ลดลงเกินกว่า 30 นาที	0	0%	0	0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.9 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาเข้าถึงแหล่งงานและสาธารณูปการ

3. การเปลี่ยนแปลงด้านรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนในรายที่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านที่เพิ่มขึ้น เช่น โทรทัศน์ พัดลม หรือเครื่องปรับอากาศ สำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยนั้นพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นบ้างในส่วนของค่าเช่าที่ดินซึ่งราษฎรต้องจ่ายให้กับกรมธนารักษ์ในราคา 2 บาทต่อตารางวาต่อปี

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าทั้งหมดไม่มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยนั้นพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากกว่าเดือนละ 800 บาททั้งเงินที่ต้องผ่อนชำระกับสหกรณ์หรือแหล่งอื่นๆ รวมทั้งค่าหุนสหกรณ์

ค่าสาธารณูปโภคต่อเดือน (บาท)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
มากขึ้นเกินกว่า 300 บาท	0	0%	0	0%
มากขึ้นไม่เกิน 300 บาท	5	36%	0	0%
เท่าเดิม	9	64%	20	100%

ค่าสาธารณูปโภคต่อเดือน (บาท)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
น้อยลงไม่เกิน 300 บาท	0	0%	0	0%
น้อยลงเกิน 300 บาท	0	0%	0	0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.10 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงค่าสาธารณูปโภค

ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยต่อเดือน (บาท)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
เพิ่มขึ้นเกิน 800 บาท	0	0%	18	90%
เพิ่มขึ้นไม่เกิน 800 บาท	12	86%	1	5%
เท่าเดิม	2	14%	0	0%
ลดลงไม่เกิน 800 บาท	0	0%	1	5%
ลดลงเกินกว่า 800 บาท	0	0%	0	0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.11 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

4. ภาวะผูกพันจากกระบวนการ

ชุมชนโรงงานสุรา ภาวะที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างเพียง 2 รายเท่านั้นที่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ได้โดยอาศัยเพียงเงินชดเชยการรื้อย้าย กลุ่มตัวอย่างที่เหลือต้องอาศัยแหล่งเงินอื่นๆเพื่อนำมาใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นซึ่งแบ่งได้เป็น

แหล่งเงินที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
เงินกู้มีดอกเบี้ย	5
เงินยืมไม่มีดอกเบี้ย	2
ขายทรัพย์สิน	2
เงินออม	3
ใช้ค่าชดเชยเพียงอย่างเดียว	2
รวม	14

ตารางที่ 6.12 แหล่งเงินที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนโรงงานสุรา

จากการสัมภาษณ์ พบว่าชาวชุมชนในชุมชนไม่ได้มีแหล่งเงินกู้ที่อยู่ในระบบ เนื่องจากภาครัฐไม่มีหลักประกันหรือหลักทรัพย์ที่สามารถกู้ยืมจากสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินในระบบได้

ส่วนราษฎรที่กู้ยืมเงินจากสหกรณ์นั้นเป็นการกู้ยืมจากสหกรณ์พนักงานรัฐวิสาหกิจซึ่งไม่ใช่แหล่งเงินที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีภาระหนี้สินกับสหกรณ์เป็นเงินกู้ค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ นอกจากนี้ยังพบกลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีหนี้ในระบบนอกเหนือจากหนี้สหกรณ์ด้วย

จากการสัมภาษณ์ พบว่าถึงแม้ราษฎรในชุมชนอาคารสงเคราะห์มีแหล่งเงินของชุมชน แต่ก็พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งที่กู้ยืมเงินจากนอกระบบเพิ่มเติมสำหรับต่อเติมที่อยู่อาศัยด้วย เนื่องจากไม่สามารถกู้เงินจากสหกรณ์ของชุมชนได้อีกโดยมีเหตุผลมาจาก สหกรณ์ให้กู้เต็มวงเงินของสหกรณ์ที่สามารถให้ได้แก่สมาชิกรายนั้นแล้วและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินอื่น ๆ ได้เนื่องจากสิทธิในที่อยู่อาศัยทั้งหมดเป็นของสหกรณ์ไม่ใช่สิทธิ์ส่วนบุคคล

แหล่งเงินที่ใช้สร้างบ้าน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
กู้	5	36%	19	100%
ยืม	2	14%	0	0%
ขายทรัพย์สิน	2	14%	0	0%
ออม	3	21%	0	0%
ชดเชย	2	14%	0	0%
รวม	14	100%	19	100%

ตารางที่ 6.13 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงแหล่งเงินที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย

จากข้อมูลที่เปรียบเทียบกันจะเห็นได้ว่าชุมชนโรงงานสุรามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นผลกระทบจากกระบวนการในทางที่ดีกว่า เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยน้อยกว่าชุมชนอาคารสงเคราะห์ และมีภาระหนี้สินหลังจากกระบวนการน้อยกว่า ซึ่งหากชุมชนอาคารสงเคราะห์ซึ่งมีภาระหนี้สินมากกว่าไม่สามารถผ่อนชำระกับสหกรณ์ชุมชนได้อาจจะมีปัญหาตามมา

6.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

1. การรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มในระดับกลุ่มตามพื้นที่เดิมที่ย้ายมาทำให้การรวมกลุ่มยังคงเดิม แต่จากการจัดสรรแปลงที่ดินทำให้มีสมาชิกใน

กลุ่มบางส่วนถูกแยกออกจากกลุ่มในด้วยการกำหนดแปลงที่ดินซึ่งราษฎรที่ถูกแยกจากกันนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เห็นว่ามีกรรวมกลุ่มที่แย่ง

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าผู้นำชุมชนเป็นที่รู้จักของชาวชุมชนเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ก่อนกระบวนการปรับปรุงชุมชนจะเริ่มขึ้น และหลังกระบวนการก็ยังคงเป็นผู้นำชุมชนอยู่เหมือนเดิม

การรู้จักผู้นำ	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ง	4	29%	0	0%
เท่าเดิม	7	50%	20	100%
ดี	3	21%	0	0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.14 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการรู้จักผู้นำ

2. การติดต่อผู้นำชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา การรู้จักผู้นำของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการสัมภาษณ์นั้นค่อนข้างคงที่คือ จะมีหรือไม่มีผู้นำชุมชนก็ไม่เกี่ยวข้องอะไรกับตนเอง

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าการติดต่อสื่อสารกับผู้นำยังคงเดิมเนื่องจากผู้นำชุมชนจะคอยติดต่อกับราษฎรเสมอทั้งการเดินพบปะหรือผ่านสื่ออื่นๆมาตั้งแต่ก่อนกระบวนการปรับปรุงชุมชนจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง

การติดต่อผู้นำ	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ง	2	14%	0	0%
เท่าเดิม	5	36%	18	95%
ดี	7	50%	1	5%
รวม	14	100%	19	100%

ตารางที่ 6.15 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการติดต่อผู้นำ

3. ทิศนคติต่อผู้นำชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา ส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากผู้นำไม่ได้ทำอะไรให้กับตัวอย่างและแต่เดิมก็ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชนอยู่แล้ว แต่มีกลุ่มตัวอย่าง

บางส่วนมีทัศนคติต่อผู้นำดีขึ้นเนื่องจากเห็นว่าผู้นำคนใหม่นี้มีความสนใจความเป็นอยู่ของกลุ่มตัวอย่างดี

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่าผู้นำชุมชนคนปัจจุบันเป็นผู้มีความสามารถและหากไม่มีผู้นำคนนี้ก็ไม่มีชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีได้อย่างที่เป็นอยู่ จึงทำให้ผู้นำชุมชนคนปัจจุบันเป็นที่นิยมชมชอบของราษฎรทั้งชุมชน

ทัศนคติต่อผู้นำ	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ง	1	7%	0	0%
เท่าเดิม	8	57%	0	0%
ดี	5	36%	19	100%
รวม	14	100%	19	100%

ตารางที่ 6.16 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อผู้นำ

4. การรวมกลุ่มของชาวชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มในระดับกลุ่มตามพื้นที่เดิมที่ย้ายมาทำให้การรวมกลุ่มยังคงเดิม แต่จากการจัดสรรแปลงที่ดินทำให้มีสมาชิกในกลุ่มบางส่วนถูกแยกออกจากกลุ่มในด้วยการกำหนดแปลงที่ดินซึ่งราษฎรที่ถูกแยกจากกันนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เห็นว่าการรวมกลุ่มที่แย่ง

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ ชุมชน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทั้งชุมชนผ่านสหกรณ์ชุมชนซึ่งจะมีการประชุมสมาชิกอยู่เป็นระยะ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวในระดับกลุ่มตามตำแหน่งบ้านที่เลือกในขั้นตอนของการวางผังซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการรวมกลุ่มมีความเหนียวแน่นขึ้น

การรวมกลุ่ม	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ง	6	43%	1	5%
เท่าเดิม	7	50%	5	25%
ดี	1	7%	14	70%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.17 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการรวมกลุ่ม

5. การติดต่อเพื่อนบ้านในชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าการติดต่อกับเพื่อนบ้านเดิมที่ย้ายมาด้วยกันเกือบทั้งหมดแม้ว่าจะไม่อยู่ใกล้กันก็จะเดินทางไปพบปะกัน แต่มักจะไม่มี การติดต่อเพื่อนบ้านที่มาจากกลุ่มอื่นๆหรือเพื่อนบ้านใหม่แม้จะอยู่ใกล้เคียงกัน

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบการกระจายตัวของคำตอบ โดยเห็นแนวโน้มบ้างแต่ไม่ชัดเจน คือ ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการติดต่อเพื่อนบ้านคงเดิม คือ เพื่อนบ้านยังเป็นคงเดิมและการติดต่อยังเหมือนเดิม

การติดต่อเพื่อนบ้าน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ง	2	14%	6	30%
เท่าเดิม	9	64%	8	40%
ดี	3	22%	6	30%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.18 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการติดต่อเพื่อนบ้าน

6. กิจกรรมชุมชน

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทำให้ทราบว่าชุมชนนี้ไม่เคยมีการจัดกิจกรรมทั้งงานประเพณีหรืองานสังคมในระดับชุมชนเลยเนื่องจากไม่มีคนและเงินดำเนินการ จะมีเพียงแต่การจัดกิจกรรมของสมาชิกในกลุ่มของตนเองเช่น งานทำบุญบ้านหรือนัดไปทำกิจกรรมที่อื่นเฉพาะในกลุ่ม

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบการกระจายตัวของคำตอบที่ใกล้เคียงกันโดยกลุ่มที่เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชนเหมือนเดิมนั้นเนื่องจากไม่ได้มีการคิดจัดกิจกรรมใหม่ๆขึ้น ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่างๆดีขึ้นนั้นเนื่องจากขนาดของกิจกรรมที่จัดขึ้นมีผู้ร่วมงานมากขึ้นทั้งจากหน่วยงานภายนอกหรือชุมชนข้างเคียงเนื่องจากสหกรณ์ชุมชนมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมมากขึ้น

กิจกรรมชุมชน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ลง	3	21%	0	0%
เท่าเดิม	7	50%	11	55%
ดี	4	29%	9	45%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.19 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมชุมชน

7. การรับรู้ข่าวสาร

ชุมชนโรงงานสุรา กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าได้รับการรับรู้ข่าวสารต่างๆมากขึ้นเนื่องจากผู้นำชุมชนได้ติดตั้งเครื่องกระจายเสียงสำหรับแจ้งข่าวสารทั่วชุมชน ทำให้สามารถทราบข่าวสารต่างๆและกิจกรรมที่อาจจัดขึ้น

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการรับรู้ข่าวสารคงที่ถึงแม้ว่าจะมีความถี่ลดลงเนื่องจากกระบวนการปรับปรุงที่อยู่อาศัยได้เสร็จสิ้นลงแล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีการติดต่อข่าวสารมากขึ้นกว่าเดิม แต่จากการที่มีระบบสื่อสารอื่น เช่น เสียงตามสายในชุมชนเป็นสิ่งที่ทดแทนความถี่ที่ลดลงได้

การรับรู้ข่าวสาร	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ลง	0	0%	1	5%
เท่าเดิม	1	7%	13	65%
ดี	13	93%	6	30%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.20 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ข่าวสาร

จากข้อมูลที่น่ามาเปรียบเทียบกันทางด้านสังคม พบว่า ชุมชนอาคารสงเคราะห์มีการรวมตัวทางสังคมที่เหนียวแน่นขึ้นทั้ง การรวมกลุ่มของราษฎร กิจกรรมชุมชน และภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนซึ่งหมายถึงระบบการจัดการชุมชนที่มีประสิทธิภาพกว่า

ชุมชนโรงงานสุรามีการรับรู้ข่าวสารที่ดีขึ้นกว่าตอนเริ่มกระบวนการมากเมื่อเทียบกับชุมชนอาคารสงเคราะห์ เนื่องจากชุมชนอาคารสงเคราะห์ได้ผ่านกระบวนการไปแล้วจึงลดปริมาณการสื่อสารที่ดำเนินมาตั้งแต่ก่อนกระบวนการลง ส่วนชุมชนโรงงานสุรานั้นไม่ได้มีการรับรู้ข่าวสารก่อนที่กระบวนการจะเริ่มต้น

การติดต่อเพื่อนบ้านทั้งสองชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงนัก เนื่องจากการติดต่อเพื่อนบ้านยังคงอยู่ในกลุ่มเดิม โดยเฉพาะชุมชนอาคารสงเคราะห์ที่มีความใกล้ชิดระหว่างเพื่อนบ้านมากกว่าชุมชนโรงงานสุรา

6.3.4 ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

1. ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ

ชุมชนโรงงานสุรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพนั้นให้ผลเหมือนกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม แสดงว่าตัวชี้วัดคุณภาพทางด้านกายภาพของชุมชนคือสภาพแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนอาคารสงเคราะห์

ทศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แย่ลง	5	36%	0	0%
เท่าเดิม	2	14%	1	5%
ดี	7	50%	19	95%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.21 เปรียบเทียบทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ

2. ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

ชุมชนโรงงานสุรา จากกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงรายได้หรืออาชีพ และเข้าใจว่าการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ต้องมีค่าใช้จ่ายมาก แต่ยงดีที่ได้รับเงินชดเชยจากอุทยานประวัติศาสตร์ช่วยแบ่งเบาภาระไปได้ ส่วนราษฎรที่กล่าวว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจแย่ลงนั้นเนื่องจากเห็นว่าอุทยานประวัติศาสตร์เป็นผู้ให้ดำเนินการรื้อย้ายแต่ไม่ได้ให้ค่าชดเชยที่เพียงพอ และไม่มีการจัดหาแหล่งเงินสำหรับสร้างที่อยู่อาศัยใหม่

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ จากกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่ทศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมีการกระจายตัวไม่มีแนวโน้มที่ชัดเจน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าสภาพทางเศรษฐกิจแยลงนั้น เนื่องจากภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้นมากจนบางรายไม่สามารถผ่อนชำระกับสหกรณ์ได้ กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจของตนเองดีขึ้นนั้นเนื่องจากเห็นว่าที่อยู่อาศัยใหม่คุ้มค่างบเงินที่เสียไป

ทัศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แยลง	4	29%	6	30%
เท่าเดิม	9	64%	7	35%
ดี	1	7%	7	35%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.22 เปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

3. ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

ชุมชนโรงงานสุรา ส่วนใหญ่เห็นว่าสังคมในชุมชนนั้นแยลงเนื่องจากเนื่องจากกลุ่มมีขนาดเล็กลงเพราะสมาชิกถูกแยกออกไปยังพื้นที่อื่น และการไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใหม่ทำให้ไม่มีความคุ้นเคยกัน ซึ่งผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับทัศนคติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ผลดังนี้

ชุมชนอาคารสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมแยลงนั้น เนื่องจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นแยลงและมีการแบ่งกลุ่มกันมากขึ้นไม่สามัคคีกันเหมือนเดิม ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าสภาพทางสังคมของชุมชนดีขึ้นนั้นเพราะว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านของตนมีมากขึ้น

ทัศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านสังคม	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
แยลง	8	57.1%	7	35%
เท่าเดิม	1	7.1%	5	25%
ดี	5	35.7%	8	40%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.23 เปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

6.4 ความเข้มแข็งของชุมชนหลังกระบวนการรื้อย้าย

6.4.1 เกณฑ์วัดระดับความเข้มแข็งของชุมชน

ระดับความเข้มแข็งของชุมชนนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตกลุ่มตัวอย่างระหว่างการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการรื้อย้าย และการพิจารณาลักษณะของคำตอบที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งตามกรอบของอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขวิกฤติซึ่งได้กำหนดกรอบไว้ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพา ตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

6.4.2 ความเข้มแข็งของชุมชนโรงงานสุราหลังจากกระบวนการรื้อย้าย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบลักษณะของชุมชนเข้มแข็งจากการสัมภาษณ์เป็นบางข้อ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็งแล้วได้ผลออกมาดังนี้

ลักษณะชุมชน เข้มแข็ง	กลุ่มตัวอย่าง														รวม
	rs 01	rs 02	rs 03	rs 04	rs 05	rs 06	rs 07	rs 08	Rs 09	Rs 10	Rs 11	Rs 12	Rs 13	Rs 14	
ข้อที่ 1	0	0	0	0	0	0	0			0	0	0	0		11
ข้อที่ 2		0	0	0	0	0	0					0	0		8
ข้อที่ 3															0
ข้อที่ 4	0		0		0						0	0			5
ข้อที่ 5															
ข้อที่ 6															
ข้อที่ 7	0	0	0	0	0	0	0			0		0			9
ข้อที่ 8			0				0	0	0	0	0	0		0	8
รวม	3	3	5	3	4	3	4	1	1	3	3	5	2	1	

ตารางที่ 6.24 ระดับความเข้มแข็งของกลุ่มตัวอย่างในชุมชนโรงงานสุรา

จากตารางข้างต้นพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วชุมชนโรงงานสุรามีลักษณะชุมชนเข้มแข็ง 3 ข้อ โดยจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าลักษณะของชุมชนเข้มแข็งที่ชุมชนโรงงานสุราไม่มีคือ

ข้อที่ 3 มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบ

ข้อที่ 4 สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชน ผ่านกระบวนการของชุมชน

ข้อที่ 5 สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

ข้อที่ 6 มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ซึ่งลักษณะชุมชนเข้มแข็งที่ชุมชนโรงงานสุราไม่มีนั้นเป็นกลุ่มลักษณะชุมชนเข้มแข็งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการชุมชนและการมีส่วนร่วมของราษฎรอันจะนำไปสู่การเรียนรู้และการพึ่งตนเอง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการรื้อย้ายของกรมศิลปากรนั้นไม่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมและกระบวนการชุมชน

6.4.3 ความเข้มแข็งของชุมชนอาคารสงเคราะห์หลังจากกระบวนการรื้อย้าย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ข้อมูลระดับความเข้มแข็งของชุมชนอาคารสงเคราะห์ออกมาดังนี้

ลักษณะ ชุมชน เข้มแข็ง	กลุ่มตัวอย่าง																				รวม
	as 01	as 02	as 03	as 04	as 05	as 06	as 07	as 08	As 09	As 10	As 11	As 12	As 13	As 14	As 15	As 16	As 17	As 18	As 19	As 20	
ข้อที่ 1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16
ข้อที่ 2		0	0	0	0		0	0				0		0			0	0	0	0	12
ข้อที่ 3	0	0	0	0	0	0	0	0			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18
ข้อที่ 4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
ข้อที่ 5	0	0	0	0		0	0	0	0		0	0	0	0	0		0	0	0	0	17
ข้อที่ 6			0	0		0	0	0				0		0			0	0	0	0	11
ข้อที่ 7	0	0	0	0		0		0		0							0	0			9
ข้อที่ 8	0		0	0		0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17
รวม	6	6	8	8	4	7	7	8	4	3	4	7	4	7	4	3	8	8	7	7	

ตารางที่ 6.25 ระดับความเข้มแข็งของกลุ่มตัวอย่างในชุมชนอาคารสงเคราะห์

จากตารางข้างต้นพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วชุมชนโรงงานสุรามีลักษณะชุมชนเข้มแข็ง 6 ข้อ กระจายในลักษณะต่างๆอย่างทั่วถึง โดยไม่มีลักษณะใดขาดไปอย่างเห็นได้ชัดเหมือนชุมชนโรงงานสุรา

ลักษณะชุมชนอาคารสงเคราะห์นั้นมีความเข้มแข็งเนื่องจากราษฎรได้มีส่วนร่วมและดำเนินการเองในทุกขั้นตอนของกระบวนการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสามารถพึ่งตนเองได้

6.5.3 การเปรียบเทียบลักษณะชุมชนเข้มแข็งระหว่างชุมชนโรงงานสุราและชุมชนอาคารสงเคราะห์

จากเกณฑ์ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งตามคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขวิกฤตินั้นเมื่อนำผลที่ได้จากทั้งสองชุมชนมาเปรียบเทียบกันได้ผลดังนี้

ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
1	3	21.4%	0	0.0%

ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)			
	ชุมชนโรงงานสุรา		ชุมชนอาคารสงเคราะห์	
2	0	0.0%	0	0.0%
3	5	35.7%	2	10.0%
4	3	21.4%	4	20.0%
5	3	21.4%	0	0.0%
6	0	0.0%	10	50.0%
7	0	0.0%	4	20.0%
8	0	0.0%	0	0.0%
รวม	14	100%	20	100%

ตารางที่ 6.26 เปรียบเทียบลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากตารางจะเห็นได้ว่าชุมชนอาคารสงเคราะห์มีลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมากกว่าชุมชนโรงงานสุรา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการได้สิ้นสุดลงแล้ว แสดงว่ากระบวนการปรับปรุงชุมชนอาคารสงเคราะห์นั้นก่อให้เกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้มากกว่ากระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุรา

6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลกระทบ

6.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุราและผลกระทบจากกระบวนการ

ปัญหาสำคัญของชุมชนโรงงานสุรา คือ ขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชุมชนซึ่งเป็นผลให้ไม่เกิดผู้นำชุมชนตามมา และขาดแหล่งเงินรองรับสำหรับการปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งทั้งหมดมีสาเหตุมาจากส่วนต่างๆของกระบวนการดังนี้

1. เป้าหมายของกระบวนการมุ่งเน้นทางกายภาพ คือ การอนุรักษ์โบราณสถานทางกายภาพ ไม่ใช่การพัฒนาคน
2. ราษฎรในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเอง
3. เมื่อไม่ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาก็ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้และการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน
4. เมื่อไม่มีการรวมกลุ่มจึงไม่มีผู้นำ และองค์กรชุมชนและไม่มีการพัฒนาไปสู่แหล่งทุนของชุมชนได้

จากที่ได้เสนอมาแล้วกระบวนการรื้อย้ายชุมชนโรงงานสุรานั้นเป็นกระบวนการแบบบนลงล่างคือหน่วยงานของรัฐคือกรมศิลปากรเป็นผู้สั่งการรื้อย้ายราษฎรทั้งหมด และกระบวนการไม่ได้สนับสนุนให้ราษฎรได้มีส่วนในการแก้ปัญหาของตนเองได้ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นจากความเข้มแข็งของชุมชนที่ไม่มีกลุ่มตัวอย่างใดเลยที่มีลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเกินครึ่งหนึ่ง

6.5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการรื้อย้ายชุมชนอาคารสงเคราะห์และผลกระทบจากการกระบวนการ

จากกระบวนการและผลกระทบที่นำเสนอมาแล้วพบว่าการวางแผนทางกายภาพที่ทำให้มีการต่อเติมที่อยู่อาศัยเองจากวัสดุเดิมนั้นส่งผลให้เกิดปัญหาการค้างชำระหนี้ของสหกรณ์เนื่องจากวัสดุเดิมเสียหายไม่สามารถนำมาใช้ได้ จึงเกิดการกู้ยืมเงินมากขึ้นเพื่อการต่อเติมและตกแต่งดังกล่าวจนบางหลังไม่สามารถผ่อนชำระกับสหกรณ์ได้ซึ่งจากการสัมภาษณ์ราษฎรที่เป็นคณะกรรมการสหกรณ์พบว่าผู้ค้างชำระกับสหกรณ์ถึงครึ่งหนึ่ง จนนำไปสู่การรวมตัวของราษฎรเพื่อเปลี่ยนคณะกรรมการสหกรณ์

จากปัญหาดังกล่าวซึ่งเป็นปัญหาจากข้อผิดพลาดเล็กน้อยของกระบวนการและลูกกลามขึ้นนั้น การแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนคณะกรรมการสหกรณ์แสดงให้เห็นความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเองซึ่งคุณสมบัตินี้ได้จากการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วมในกระบวนการและเรียนรู้ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการที่ต้องการพัฒนามนุษย์ชุมชนและไม่มีการพัฒนาไปสู่แหล่งทุนของชุมชนได้

จากที่ได้เสนอมาแล้วกระบวนการปรับปรุงชุมชนอาคารสงเคราะห์นั้นเป็นกระบวนการแบบล่างขึ้นบน โดยหน่วยงานภาครัฐคือ เทศบาลนคร การเคหะแห่งชาติเป็นผู้สนับสนุนความรู้ทุน และโอกาส โดยมีผู้นำชุมชนและสถาปนิกชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความเข้มแข็งของชุมชนที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย